STOWARZYSZENIE EKONOMISTÓW ROLNICTWA I AGROBIZNESU
Roczniki Naukowe ● tom XVII ● zeszyt 2

Małgorzata Krotowska*, Danuta Mierzwa**

**Policealne Studium dla Młodzieży we Wrocławiu,*
***Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu*

EFEKTY WDRAŻANIA USTAWY O GRUPACH PRODUCENTÓW ROLNYCH Z UDZIAŁEM ROLNICZYCH SPÓŁDZIELNI PRODUKCYJNYCH NA PRZYKŁADZIE WYBRANEGO WOJEWÓDZTWA

EFFECTS OF IMPLEMENTATION OF THE ACT OF LAW ON AGRICULTURAL PRODUCER GROUPS WITH AGRICULTURAL COOPERATIVE PARTICIPATION EXEMPLIFIED BY SELECTED PROVINCE

Słowa kluczowe: GPR, RSP, wskaźniki rentowności, PROW

Key words: Agricultural Producer Groups (APG), Agricultural Cooperatives (AC), Rural Develpoment Programme (RDP)

Abstrakt. Celem głównym pracy było rozpoznanie wpływu pomocy finansowej przyznanej w ramach PROW na proces konsolidacji w rolnictwie oraz korzyści z tego wynikających. Badanie przeprowadzono na terenie Opolszczyzny. Wykorzystano badania ankietowe oraz dane pochodzące ze źródeł pierwotnych i wtórnych. Przeprowadzona analiza pozwoliła wyciągnąć wiele wniosków mających znaczenie zarówno dla nauki, jak i praktyki. Najważniejszym motywem integracji okazała się pomoc finansowa w ramach PROW skierowana do grup producentów rolnych (GPR). Analiza rentowności sprzedaży, kapitału i aktywów RSP działających w grupach i RSP niezrzeszonych nie wykazała istotnych różnic.

Wstęp

Minęło 15 lat od momentu uchwalenia *Ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw* [Dz.U. 2000, nr 88, poz. 983 z późn. zm.]. Od początku funkcjonowania tej ustawy obserwuje się wzrost liczby nowo powstających grup producentów rolnych (GPR). W ostatnich latach coraz częściej i w coraz większym nasileniu odnotowuje się również wzrost liczby GPR wykreślanych z rejestrów marszałków. Najwięcej podmiotów wykreślono w roku 2012. Powodem zaistniałej sytuacji mogło być zakończenie pięcioletniego okresu finansowania skierowanego do GPR w ramach PROW.

Nowelizacja ww. ustawy w 2004 roku umożliwiła tworzenie grup przez osoby mające osobowość prawną w celu dostosowania produkcji rolnej do warunków rynkowych oraz poprawy ich efektywności gospodarowania [Dz.U. 2000, nr 88, poz. 983 z późn. zm.]. W wyniku tej zmiany członkami GPR mogły zostać m.in. rolnicze spółdzielnie produkcyjne (RSP), których liczba w Polsce w latach 1990-2012 zmalała o ponad 65% [Boguta i in. 2011, *Rolnictwo w Polsce...* 2013]. Nowelizacja, a w konsekwencji możliwość integracji miały stać się szansą dla tych podmiotów przez możliwość współpracy w ramach GPR oraz sposobność skorzystania ze środków publicznych pomocy finansowej związanej z ich organizowaniem i funkcjonowaniem. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy w związku z tym RSP wykorzystały stworzoną przez wspólną politykę rolną (WPR) nową szansę rozwoju.

Materiał i metodyka badań

Rejon badawczy stanowiło województwo opolskie, wytypowane w sposób celowy – funkcjonuje tu największa liczba GPR złożonych wyłączne z pomiotów spółdzielczych. Badanie przeprowadzono wśród 30 RSP, które podzielono na dwie grupy: 15 RSP zrzeszonych w GPR (Z) i grupę (N), skupiającą RSP niezrzeszone. Dla zobrazowania skali wsparcia finansowego w

ramach działania 142. PROW 2007-2013, w badaniu wykorzystano dane pochodzące z trzech GPR (GPR 1 GPR 2, GPR 3) złożonych z RSP (grupa Z).

Celem artykułu była ocena mechanizmu działania ww. ustawy w kontekście integracji RSP. Podjęto próbę zbadania, czy otrzymana pomoc finansowa w ramach PROW przełożyła się na sytuację ekonomiczną badanych spółdzielni. W tym celu policzono wskaźniki rentowności netto aktywów, kapitału własnego i sprzedaży. Do zgromadzenia danych wykorzystano metodę wywiadu i ankiety, dokumentacyjną i krytyki piśmiennictwa. W opracowaniu materiału zastosowano metodę opisową, statystyczną i analizy porównawczej.

Wyniki badań

Stan organizacyjny GPR w Polsce i w województwie opolskim

W Polsce według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi funkcjonowało 1351 (stan na 31.12.2014). Liczba powstających grup w okresie 2001-2013 sukcesywnie rosła. Rok 2014 to drastyczny spadek liczny nowo powstających podmiotów (tylko 15). W analizowanym okresie zaobserwowano także wzrost grup wykreślonych z rejestru marszałków (tab. 1).

Województwo opolskie jest najmniejszym obszarowo województwem w Polsce, jednak pod względem liczby nowo powstających GPR znajduje się w czołówce (rys. 1). W pierwszym roku funkcjonowania ustawy o grupach producentów rolnych na Opolszczyźnie funkcjonowało 25% wszystkich GPR. Od 2006 roku nastąpiła stabilizacja poziomu nowo powstających grup w tym rejonie (10% wszystkich GPR w kraju). W 2014 roku zajmowało ono 4. miejsce w kraju pod względem liczby funkcjonujących GPR.

Tabela 1. Liczba GPR tworzonych w latach 2001-2014 w Polsce
Table 1. Number of APG set up in the years 2001-2014 in Poland

Rok/*Year*	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba nowych GPR/ *Number of new APG*	8	20	40	31	34	50	104	158	137	157	227	242	486	15
Liczba wykreślonych GPR/*Number of deleted APG*	0	0	1	4	11	8	12	14	21	33	31	56	111	56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowej Rady Spółdzielczości
Source: elaboration by the author on the basis of National Cooperative Council (NCC) data

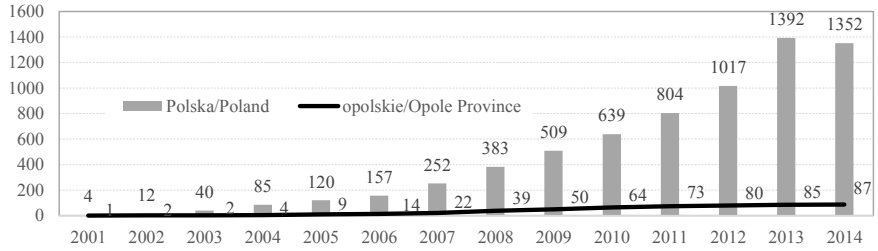

Rysunek. 1. Liczba GPR w województw opolskim na tle kraju w latach 2001-2014
Fig 1. Number of APG in Opolskie Province in comparison to the data for the country in the years 2001-2014
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KRS
Source: elaboration by the author on the basis of NCC data

Tabela 2. Liczba GPR wykreślonych z rejestru marszałka w latach 2001-2014
Table 2. Number of APG deleted from the Marshal of Province Register in the years 2001-2014

Rok/ Year	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba GPR wykreślonych/ *Number of deleted APG*	0	0	1	0	1	0	1	0	4	2	6	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rejestru GPR woj. opolskiego.
Source: elaboration by the author on the basis of APC Register for Opolskie Province

Mimo postępującego procesu integracji producentów rolnych, na terenie województwa opolskiego w latach 2001-2014 odnotowano 15-procentowy spadek liczby GPR (tab. 2). Najczęściej wykreślanymi grupami były podmioty z branży drobiarskiej (4 GPR), zbożowej (3), oleistej (2), zbożowej i oleistej (2) oraz produkcji ziemniaków i bydła mięsnego (po 1 GPR).

Nowelizacja ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach z 2004 roku umożliwiła tworzenie grup m.in. przez RSP. Wśród 1351 GPR funkcjonujących w Polsce około 50 podmiotów powstało przy udziale RSP (dane Krajowego Związku RSP). Mimo że liczba ta jest niewielka, to zadawalająca była tendencja wzrostowa. RSP najczęściej współtworzą grupy zrzeszające producentów zbóż i nasion roślin oleistych, rzadziej ziemniaków, chmielu, trzody chlewnej lub mleka. W ujęciu regionalnym obserwuje się koncentrację GPR z udziałem RSP na terenie województw opolskiego, podkarpackiego, kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego.

Wśród 87 GPR z województwa opolskiego, aż w 11 grupami są RSP. W pierwszych dwóch latach (tj. 2005 i 2006) na Opolszczyźnie powstały 2 GPR zrzeszające łącznie 20 spółdzielni. Rok później liczba ta podwoiła się. Trend wzrostowy nie utrzymywał się długo, bo już w 2008 roku zanotowano spadek liczby nowych grup. W latach 2011-2014 zarejestrowano 2 grupy z udziałem RSP.

Analiza pomocy finansowej dla GPR

Wzrost liczby GPR w latach poakcesyjnych mógł być spowodowany wsparciem finansowym przeznaczonym dla GPR w I i II edycji PROW [Krotowska 2011]. Pomoc wypłacana w formie ryczałtu udzielana jest grupom w 5 pierwszych latach ich funkcjonowania. Pozyskane fundusze mają finansować działalność administracyjną oraz inwestycyjną. Z wsparcia można skorzystać tylko raz w okresie swojej działalności [www.minrol.gov.pl]. Kwota zrealizowanych płatności w ramach działania GPR w poszczególnych województwach kraju była bardzo zróżnicowana.

Największy strumień pieniędzy uzyskały grupy z województwa wielkopolskiego. Według danych ARiMR (stan na 31.12.2013.), 159 grup z terenu Wielkopolski uzyskało płatności w wysokości ponad 60 mln zł (rys. 2). Wsparcie w kwocie 38,7 mln zł trafiło do 96 grup z terenu

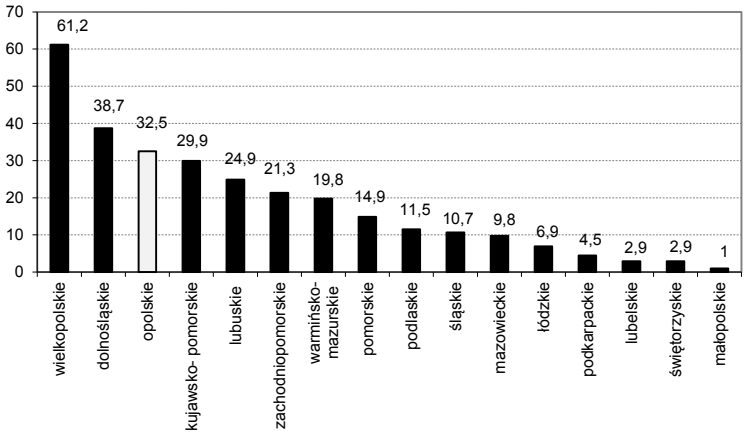

Rysunek 2. Kwota wypłacanego wsparcia w ramach działania 142. PROW 2007-2013 [mln zł]
Figure 2. Amount of financial support paid within the frames of 142. RDP for the years 2007-2013 [mln PLN]
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pilawka 2013]
Source: own study based on [Pilawka 2013]

Tabela 3. Fundusze pozyskane z ARiMR na tworzenie i funkcjonowanie GPR
Table 3. Funds obtained from ARMA for APG creation and activity

Grupy/ *Groups*	Rok/*Year*	Wsparcie finansowe [zł]/*Financial suport [PLN]*		
		razem/ GPR/*total APG*	na 1 członka GPR/ *per 1APG member*	na badaną RSP/*per the examined AC*
GPR/ *AGP* 1	2008	62 000	4 000	11 000
	2009	89 000	6 000	17 000
	2010	91 000	7 000	17 000
	2011	84 000	6 000	17 000
	średnia w latach/ *mean value for the years 2008-2011*	82 000	6 000	16 000
GPR/ *AGP* 2	2008	359 000	36 000	42 000
	2009	235 000	24 000	32 000
	2010	142 000	14 000	22000
	2011	164 000	15 000	23 000
	średnia w latach/ *mean value for the years 2008-2011*	225 000	22 000	30 000
GPR/ *AGP* 3*	2008	184 000	37 000	37 000
	2009	185 000	37 000	37 000
	2010	190 000	38 000	38 000
	2011	173 000	35 000	35 000
	średnia w latach/ *mean value for the years 2008-2011*	196 000	37 000	37 000

*szacunkowe dane/*estimated data*
Źródło: opracowanie własne
Source: own study

województwa dolnośląskiego. Trzecim województwem było opolskie, które otrzymało wsparcie w wysokości 32,5 mln zł. W czołówce znalazło się również województwo kujawsko-pomorskie (29,9 mln zł). Najmniej pieniędzy na tworzenie i funkcjonowanie GPR, uzyskały województwa lubelskie (2,9 mln zł), świętokrzyskie (2,9 mln zł) oraz małopolskie (1 mln zł).

Analiza materiału empirycznego wykazała, że wszystkie badane grupy (GPR 1, GPR 2 i GPR 3) skorzystały ze wsparcia finansowego. Największym beneficjentem (tab. 3) była GPR 2, która zaabsorbowała kwotę 359 tys. zł w pierwszym roku swojej działalności, a w kolejnych: 235 tys. zł, 142 tys. zł i 164 tys. zł. Najniższe wsparcie uzyskała GPR 1 – zaledwie 326 tys. zł w pięcioletnim okresie finansowania (suma rocznych płatności w kolejnych latach: 62 tys. zł, 89 tys. zł, 91 tys. zł i 84 tys. zł). W GPR 3 przeciętna kwota wsparcia w latach 2008-2011 wynosiła 196 tys. zł. Największe wsparcie na kwotę 190 tys. zł otrzymano w roku 2010.

Wysokość pozyskanego wsparcia zależała od wartości sprzedaży, co w konsekwencji motywowało producentów rolnych do osiągania jak najwyższych cen oraz sprzedaży jak największej ilości produktów. Uzyskaną pomoc finansową GPR w dużej mierze przeznaczały na pokrycie kosztów działalności administracyjnej. W mniejszym stopniu fundusze przeznaczone były na organizację kupna i sprzedaży, finansowanie szkoleń, wyjazdów studyjnych i badanie gleby. Działania te uznać można za pewną niegospodarność w wydatkowaniu wsparcia uzyskanego w ramach działania 142., które miały służyć innym celom.

Na uwagę zasługuje także fakt, że badane GPR, których członkami były RSP, po wymaganym, pięcioletnim okresie działalności zostały zlikwidowane. Na ich miejsce powstały nowe grupy, często z tymi samymi członkami, w celu ponownego skorzystania ze środków pomocowych.

Analiza efektywności gospodarowania

Odzwierciedleniem efektywności ekonomicznej jest rentowność mierzona za pomocą wskaźników przedstawiających, najogólniej ujmując, relację zysku do kapitału [Sierpińska, Jachna 2004]. Na potrzeby badania wykorzystano trzy rodzaje wskaźników rentowności: aktywów, sprzedaży i kapitału własnego (tab. 4). Obliczając wskaźniki rentowności, założono, że bardziej dokładny obraz działalności spółdzielni traktowanej jako całość da zysk rozumiany jako dochód ogólny zredukowany

o opłatę pracy członków. Choć podstawowym celem spółdzielni jest uzyskiwanie jak najwyższej wartości dochodu, to jednak zysk jest podstawą rozwoju i konkurowania na rynku.

Z analizy rentowności badanych podmiotów wynika, że pomiędzy podmiotami z grupy N (RSP niezrzeszone) i grupy Z (RSP zrzeszone) nie istniała istotna statystycznie różnica. Można więc wnioskować, że podmioty z grupy Z nie wykazywały wyższej efektywności niż RSR niezrzeszone.

Okazało się, że wsparcie finansowe miało często decydujące znaczenie na utworzenie grupy. Wynosiło ono od 326 tys. do 900 tys. zł na grupę i nie przełożyło się na wyniki finansowe. Badania także wykazały, że 3 grupy spośród badanych po upływie pięcioletniego wymaganego terminu funkcjonowania uległy likwidacji, aby ponownie z tymi samymi członkami utworzyć kolejną grupę i o innym profilu działalności oraz skorzystać z pomocy finansowej.

Tabela 5. Wskaźniki rentowności w badanych grupach RSP w latach 2008-2011
Table 5. Profitability ratios in the examined APGs in the years 2008-2011

Wskaźniki/ *Ratios*	Rok/*Year*	Średnia dla grupy/*Mean value for group*	
		N	Z
Rentowności netto aktywów/ *Net asset sprosit a bility*	2008	0,18	0,13
	2009	0,13	0,12
	2010	0,16	0,13
	2011	0,20	0,15
	średnia z lat/*mean value for the years 2008-2011*	0,17	0,13
Rentowności netto sprzedaży/ *Net profit margin*	2008	0,29	0,23
	2009	0,24	0,21
	2010	0,28	0,26
	2011	0,32	0,31
	średnia z lat/ *mean value for the years 2008-2011*	0,27	0,23
Rentowności netto kapitału własnego/ *Net return on equity*	2008	0,23	0,18
	2009	0,16	0,18
	2010	0,21	0,19
	2011	0,25	0,23
	średnia z lat/m*ean value for the years 2008-2011*	0,21 ±0,02	0,20 ±0,02

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Wnioski

1. Wsparcie finansowe z UE jest głównym bodźcem w procesie integracji w rolnictwie.
2. Zaabsorbowana pomoc finansowa w ramach działania 142. PROW 2007-2013 była zróżnicowana regionalnie. GPR z terenu Opolszczyzny uzyskały wsparcie rzędu 32,5 mln zł.
3. Wśród badanych podmiotów pomoc finansowa wynosiła od 326 do 900 tys. zł na grupę. Badania wykazały jednak, że 3 GPR, których członkami były badane RSP, po upływie pięcioletniego wymaganego terminu funkcjonowania uległy likwidacji, aby z tymi samymi członkami utworzyć koleją grupę i skorzystać po raz wtórny ze środków z UE. Można więc wyciągnąć wnioski na przyszłość, że trzeba zmodyfikować procedury przyznawania i rozliczania przydzielonych środków finansowych w ramach PROW na tworzenie GPR.
4. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne będące członkami grup producentów rolnych nie wykazują wyższych wskaźników rentowności od RSP niezrzeszonych.

Literatura

Boguta W., Gumkowski Z., Martynowski M., Piechowski A. 2011: *Spółdzielczość wiejska jako jedna z głównych form wspólnego gospodarczego działania ludzi*, Wyd. KRS, 45.

Krotowska M. 2011*: Proces organizowania się polskich rolników w grupy producenckie,* Rocz. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 2, 249.

Pilawka T. 2013: *Grupy producentów rolnych w Polsce – aktualny stan i perspektywa rozwoju*, Warszawa, 16.

Rolnictwo w Polsce, Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne. 2013: Wyd. Czarno-Biała, Bydgoszcz, 10.

Sierpińska M., Jachna T. 2004: *Analiza przedsiębiorstwa według standardów światowych,* PWN, 159.

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw, Dz.U. 2000, nr 88, poz. 983.

http://www.minrol.gov.pl

Summary

The aim of the work was the attempt to answer the question if granted financial support within the frames of RDP translates into consolidation processes and the profits of producers groups. Data analysis allowed to draw a number of conclusions significant not only for theoretical knowledge, but also for practice. The most considerable element of integration proved to be financial aid granted by the EU. The analysis of assets profitability, profit margin, as well as return on equity, did not show any significant differences between Agricultural Cooperatives functioning in the form of groups and the non – attached ones.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Danuta Mierzwa
Wyższa Szkoła Oficerska im. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu
ul. P. Czajkowskiego 109
e-mail: danutamierzwa@wp.pl

mgr inż. Małgorzata Krotowska
Policealne Studium dla Młodzieży we Wrocławu
ul. Zagłębiowska 8
e-mail: malgorzata.krotowska@o2.pl